

เพลงกล่อมเด็กภาคใต้

นางพนัดดา เทพญา ^{๑*}

นางสาวอามานี ตาเยะ ^{๒*}

เพลงกล่อมเด็กเป็นข้อมูลทางคติชนวิทยาที่สืบทอดกันมาด้วยวิธีมุขปาฐะ (วิมล คำศรี, 2552) ซึ่งเป็นสมบัติทางวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นในสังคมไทยมาอย่างยาวนาน เริ่มต้นด้วยวิถีชีวิตของชาวบ้านทุกครัวเรือนบนพื้นฐานความรักและสายใยแห่งความผูกพันของสมาชิกในครอบครัวที่มีต่อเด็ก ไม่ว่าจะเป็นความสัมพันธ์ระหว่างพ่อแม่กับลูก ปู่ย่า ตายาย ลุงป้า น้าอา กับหลาน หรือพี่กับน้องที่เมื่อมีเด็กเกิดใหม่ในบ้าน สมาชิกทุกคนจะช่วยกันเลี้ยงดูอุ้มชู ป้อนข้าวป้อนนมให้กินอิ่มนอนหลับ และเท่กล่อมให้นอนด้วยบทเพลงอันไพเราะ เพื่อแสดงถึงความรัก ความอ่อนโยน (สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน, ม.ป.ป.) ซึ่งเพลงกล่อมเด็กพัฒนามาจากเรื่องเล่าหรือนิทานในสมัยก่อน โดยเป็นการพัฒนาด้วยการเพิ่มทำนองเข้าไปในเนื้อหา ทำให้มีความไพเราะ นุ่มนวล มีจังหวะ สร้างบรรยากาศให้เด็กผ่อนคลายและหลับง่ายขึ้น จึงจะเห็นได้ว่าตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันการร้องเพลงกล่อมเด็กถูกหลอมรวมให้กลายเป็นวิถีชีวิตอย่างหนึ่งที่พ่อแม่หรือผู้เลี้ยงดูในครอบครัวที่มีเด็กเล็กจะปฏิบัติกันเป็นกิจวัตร

ประเทศไทยมีเพลงกล่อมเด็กอยู่ทั่วทุกภาค แต่ละภาคจะมีชื่อเรียกที่แตกต่างกันไป วิมล คำศรี (2552) กล่าวว่า ภาคเหนือเรียกว่า “เพลงอ้อลูก” ภาคกลางเรียกว่า “เพลงกล่อมเด็ก” ภาคอีสานเรียกว่า “เพลงนอนสาหล่า นอนสาเยอ หรือนอนสาเดอ” ส่วนภาคใต้เรียกว่า “เพลงร้องเรือ เพลงน่องนอนหรือเพลงชำน่อง หรือเพลงเสภา” ซึ่งความเป็นมาของชื่อเรียกแต่ละภาคต่างมีที่มาที่แตกต่างกันไป เช่น การที่ภาคใต้เรียกเพลงกล่อมเด็กว่า “เพลงร้องเรือ” มาจากการไกวเปลที่มีลักษณะเหมือนเรือแล่น เนื่องจากเปลของเด็กในอดีตจะใช้เชือกผูกโยงเพื่อให้เปลสามารถไกวได้ ดังนั้น ทั้งลักษณะรูปทรงและกลไกการขยับของเปลจึงมีความคล้ายคลึงกับเรือที่กำลังแล่นอยู่บนผิวน้ำ ซึ่งนอกจากชื่อเรียกที่แตกต่างกันแล้วเนื้อหาของเพลงยังคงแตกต่างกันด้วยเช่นกัน โดยเนื้อหาเพลงกล่อมเด็กในแต่ละภาคจะแตกต่างกันตามวิถีชีวิตหรือค่านิยมของสังคมนั้น ๆ ให้ความสำคัญต่อเรื่องใด

¹ นักวิชาการ ชำนาญการ สถาบันทักษิณคดีศึกษา มหาวิทยาลัยทักษิณ

*Corresponding author, E-mail: Phanadda@tsu.ac.th

² นักศึกษา สาขาวิชาภาษาและวรรณคดีไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี

*Corresponding author, E-mail: amanee1205@gmail.com

เนื่องด้วยภาคใต้เป็นสังคมที่มีลักษณะเป็นพหุวัฒนธรรม กล่าวคือ มีความหลากหลายทางความเชื่อ ศาสนา เช่น ศาสนาพุทธ อิสลาม คริสต์ และพราหมณ์-ฮินดู เป็นต้น รวมถึงมีความหลากหลายทางภาษา ซึ่งความหลากหลายเหล่านี้ส่งผลให้วิถีชีวิตของคนภาคใต้ในหลาย ๆ พื้นที่มีความแตกต่างกัน ดังนั้น เพลงกล่อมเด็กภาคใต้ซึ่งเกิดจากวิถีชีวิตของคนในอดีตที่ปฏิบัติกันสืบมาจึงมีความหลากหลายด้วยเช่นกัน บทความเรื่องนี้จึงมุ่งนำเสนอลักษณะของเพลงกล่อมเด็กในภาคใต้ เพื่อสะท้อนให้เห็นถึงความเชื่อ ความ เป็นอยู่ วิถีชีวิต และค่านิยม ของสังคมไทยภาคใต้

ลักษณะของเพลงกล่อมเด็กภาคใต้

เพลงกล่อมเด็กภาคใต้มีทำนองและลีลาที่โดดเด่นเป็นของตนเอง อันเนื่องมาจากเพลงกล่อมเด็ก ภาคใต้มีสำเนียงที่เป็นเอกลักษณ์และอัตลักษณ์ที่ชัดเจนที่สุด ซึ่งเพลงกล่อมเด็กภาคใต้เป็นวัฒนธรรม ท้องถิ่นอย่างหนึ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงความเชื่อ ความเป็นอยู่ วิถีชีวิต และค่านิยมของคนในท้องถิ่นนั้น ๆ โดย จะมีลักษณะเป็นกลอนชาวบ้าน ไม่มีแบบแผนแน่นอน จะมีเพียงการสัมผัสคล้องจองแต่ไม่ได้บังคับลักษณะ สัมผัส สามารถยืดหยุ่นได้ตามทำนองของผู้ขับกล่อมหรือผู้ขับร้อง ถ้อยคำที่ใช้จะเป็นถ้อยคำง่าย ๆ และ ในบางครั้งอาจจะไม่ได้มีความหมายต่อเนื้อเรื่อง หากแต่จะเป็นเกี่ยวกับธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม หรือเรื่องราว ต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับชีวิตความเป็นอยู่ของคนในท้องถิ่นนั้น ๆ (ฐานข้อมูลท้องถิ่นภาคใต้, ม.ป.ป.) ซึ่งนอกจาก เพลงกล่อมเด็กจะสะท้อนให้เห็นถึงความรัก ความห่วงใยของพ่อแม่หรือผู้เลี้ยงดูที่มีต่อเด็กแล้วยังเป็นการ สะท้อนถึงค่านิยมของคนในท้องถิ่นที่ปรากฏในบทเพลงด้วยเช่นกัน

ฐานข้อมูลท้องถิ่นภาคใต้ (ม.ป.ป.) กล่าวว่า เนื้อหาของเพลงกล่อมเด็กภาคใต้มีลักษณะที่ถ่ายทอด สภาพชีวิต ความเชื่อ และวัฒนธรรมของสังคมไว้มากมาย เพลงกล่อมเด็กจึงมีเนื้อหาสาระหลายอย่าง ผสมผสานกัน เช่น เนื้อหาเกี่ยวกับขนบธรรมเนียม หลักธรรม คติสอนใจ ถ้อยคำประชดประชันเสียดสี ความรักของพ่อแม่ เป็นต้น เพลงกล่อมเด็กจึงถือเป็นแหล่งรวบรวมความรู้มากมายในการอบรมสั่งสอนเรื่อง คุณธรรมต่าง ๆ และเป็นเครื่องกล่อมเกลานิสัยของเด็กให้เป็นคนดีของสังคม นอกจากนี้เพลงกล่อมเด็กยังเป็น สื่อในการกระแนะกระแหนเพื่อนบ้านใกล้เคียง และเป็นการอบรมลูกหลานไปในตัวไม่ให้เอาเป็น เยี่ยงอย่าง (กมลลักษณ์ ชูแสง, ม.ป.ป.) ดังเช่นตัวอย่างจาก

เพลงหมากอ่อน

ฮาเอ้อ...เหอ...หมากอ่อนเหอ ผ่านน้ำแล่นล่องทั้งสองลี
พอเยื่อพอเปลือกช่างงามดี ราศีของเจ้าไม่เศร้าหมอง
รูปร่างของเจ้าดีดัก เหตุไทรยขอครักมาดอกทอง
ราศีของเจ้าไม่เศร้าหมอง ให้คนเที่ยวมอมเล่น...เหอ...

(กมลลักษณ์ ชูแสง, ม.ป.ป.)

จากเพลงหมากอ่อนข้างต้นจะเห็นได้ว่า เนื้อหาของบทเพลงเพลงนี้จะเกี่ยวกับการเสียดสีสังคม โดยมีการกล่าวถึงผู้หญิงที่เจ้าชู้ หลวยใจ ใจง่าย ซึ่งเป็นการสะท้อนให้เห็นถึงค่านิยมในสังคมภาคใต้สมัยก่อนว่า ไม่ยอมรับและประณามผู้หญิงประเภทนี้ โดยมีการเปรียบเทียบผู้หญิงประเภทนี้กับคำว่า “ดอกทอง” ซึ่งดอกทองในที่นี้ไม่ใช่ดอกไม้สีทอง หากแต่เป็นคำคำที่หมายถึงหญิงใจง่ายในทางประเวณี และปัจจุบันนี้สังคมภาคใต้รวมถึงสังคมไทยในทุก ๆ ภาคยังคงไม่ยอมรับคนประเภทนี้ ไม่ว่าจะเป็นผู้หญิงหรือชาย

เพลงไปคอน

ฮาเอ้อ...เหอ...ไปคอนเหอ ไปซื้อผ้าลายทองสลับ
ซื้อมาทั้งพับ สลับทองห่างห่าง
หยิบนุ่งหยิบห่ม ให้สมขุนนาง
สลับทองห่างห่าง ทุกหมู่ขุนนาง...เหอ...

(กมลลักษณ์ ชูแสง, ม.ป.ป.)

จากเพลงไปคอนข้างต้นจะเห็นได้ว่า เนื้อหาของบทเพลงเพลงนี้จะเกี่ยวกับการประกอบอาชีพ โดยมีการกล่าวถึงการประกอบอาชีพของคนในนครศรีธรรมราช ซึ่งเป็นการสะท้อนให้เห็นวิถีชีวิตของชาวนครศรีธรรมราชในสมัยก่อนที่นิยมประกอบอาชีพทอผ้าและขายผ้าลายทองสลับ ด้วยความสวยงามของลายผ้าทำให้ผ้าของนครศรีธรรมราชในสมัยก่อนมีชื่อเสียงและได้รับความนิยมในหมู่คนจำนวนมาก แม้กระทั่งในหมู่ขุนนาง ซึ่งบ่งบอกถึงความเก่งและความสามารถในฝีมือของชาวนครศรีธรรมราชได้อย่างดี

นอกจากนี้ยังมีเพลงกล่อมเด็กที่เป็นภาษามลายู ซึ่งส่วนมากจะปรากฏในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ คือ ปัตตานี ยะลา นราธิวาส โดยในภาษามลายูจะเรียกว่า “ลาฮูอุละติโดร์” แปลว่าเพลงกล่อมเด็ก ลักษณะเพลงกล่อมเด็กในภาษามลายูถือว่ามีความคล้ายคลึงเพลงกล่อมเด็กในภาษาไทยเป็นอย่างมาก กล่าวคือ มีลักษณะเป็นกลอนเน้นการคล้องจอง สัมผัสเสียง เพื่อความไพเราะเสนาะหู รวมถึงด้านเนื้อหาของบทเพลงก็ยังคงมีความคล้ายคลึงเพลงกล่อมเด็กในภาษาไทยเช่นเดียวกัน คือ มีเนื้อหาที่ถ่ายทอดเหตุการณ์เรื่องราว บุคคลสำคัญในอดีต ความรู้สึกนึกคิด ประเพณี ความเชื่อ และชีวิตความเป็นอยู่ของคนในท้องถิ่น ดังเช่นตัวอย่างจาก

เพลงตือโปะอาเตะตือโปะ (ปรบมีอนะน้องปรบมีอ)

ตือโปะอาเตะตือโปะ ลาแล กูกุ กูกุ
ดูโตะอาเตะดูโตะ มาแลคาแรนะอะอุเปาะชูชู
ชูชูลือเมาะมานิส ซาแตญอมุดอ
อาเตะยาแงนางิส มามีตือยเอนะฉีกี้จ้อ

(คอลีเยาะ เจะยอ, 2567)

จากเพลงเพลงตือโปะอาเตะตือโปะข้างต้นแปลเป็นภาษาไทยได้ว่า “ปรบมือนะน้องปรบมือน้องตักแตน กูกุ กูกุ อยู่บ้านนะน้องอยู่บ้านคินนี้แม่จะป้อนนม นมนั้นหวานมันกะทิมะพร้าวอ่อน น้องนั้นอย่าร้องเดี๋ยวแม่จะไปทำงาน” จะเห็นได้ว่าเนื้อหาของบทเพลงเพลงนี้จะเกี่ยวกับชีวิตความเป็นอยู่ โดยมีการกล่าวถึงภาระหน้าที่ของผู้เป็นแม่ที่ต้องออกไปทำงานหาเงินเพื่อเลี้ยงดูลูก ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความดีนรณของผู้เป็นพ่อแม่ในสังคมภาคใต้หรือแม่กระทั่งสังคมไทยภาคอื่น ๆ ในสมัยก่อน ที่แม่จะมีลูกเล็กแต่ยังคงต้องจากบ้านห่างจากลูก เพื่อออกไปทำงานหาเงินเลี้ยงดูครอบครัว ซึ่งปัจจุบันหลาย ๆ ครอบครัวในสังคมไทยยังคงประสบกับสภาวะนี้อยู่

จากการศึกษาเกี่ยวกับลักษณะของเพลงกล่อมเด็กในภาคใต้จากแหล่งข้อมูลความรู้ต่าง ๆ พบว่า เพลงกล่อมเด็กภาคใต้เป็นสิ่งที่สะท้อนความเป็นอยู่ วิถีชีวิต หรือค่านิยมของคนในท้องถิ่นนั้น ๆ ได้เป็นอย่างดี อันเนื่องมาจากเพลงกล่อมเด็กเป็นวรรณกรรมมุขปาฐะที่เล่าต่อกันมาจากปากต่อปาก โดยมีภาษาเป็นสื่อในการสืบทอด ซึ่งอาศัยความจำของผู้คนในแต่ละท้องถิ่นที่ส่งต่อกันมาจากรุ่นสู่รุ่น และจากตัวอย่างบทเพลงที่ยกมาข้างต้นพบว่า เพลงกล่อมเด็กภาคใต้ทั้งที่เป็นภาษาไทยและภาษามลายูมีลักษณะที่คล้ายคลึงกัน คือ มีลักษณะเป็นกลอน มีการสัมผัสคล้องจอง แต่ไม่บังคับสัมผัส สามารถยืดหยุ่นและปรับเปลี่ยนได้ตามผู้ขับกล่อมหรือผู้ขับร้อง แต่ทั้งนี้ทั้งนั้นไม่ว่าเพลงกล่อมเด็กภาคใต้ในแต่ละท้องถิ่นจะเหมือนหรือแตกต่างกันอย่างไร ต่างก็เป็นสิ่งที่สืบทอดมาจากวิถีชีวิตของบรรพบุรุษในแต่ละท้องถิ่นจนถูกหลอมรวมกลายเป็นวัฒนธรรมอย่างหนึ่งของครัวเรือนที่มีเด็กเกิดใหม่ปฏิบัติกันเป็นกิจวัตร โดยบทเพลงแต่ละเพลงมีเนื้อหาสาระที่หลากหลาย เช่น เนื้อหาเกี่ยวกับขนบธรรมเนียม หลักธรรม คติสอนใจ ถ้อยคำประชดประชันเสียดสี ความเป็นอยู่ ความรักของพ่อแม่ ทั้งนี้ก็เพื่อเป็นการมอบความรักความอบอุ่น อบรมสั่งสอน ปลูกฝังความคิด ทศนคติ และขัดเกลานิสัยของเด็กให้เติบโตไปเป็นคนที่มีคุณภาพ

เอกสารอ้างอิง

ฐานข้อมูลท้องถิ่นภาคใต้. (ม.ป.ป.). *เพลงกล่อมเด็ก*. Clib.PSU. สืบค้น 8 พฤษภาคม 2567,

จาก <https://clib.psu.ac.th/southerninfo/content/3/7bf0be2e>

วิมล คำศรี. (2552). *เพลงกล่อมเด็กภาคใต้ : การศึกษาเชิงวิเคราะห์กรณีศึกษาเมืองนครศรีธรรมราช*.

โรงพิมพ์พิมพ์พรินต์. สืบค้น 8 พฤษภาคม 2567, จาก

<http://dspace.nstru.ac.th:8080/dspace/bitstream/>

123456789/806/3/เพลงกล่อมเด็กภาคใต้%20การศึกษาเชิงวิเคราะห์กรณีศึกษาเมือง

นครศรีธรรมราช.pdf

สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน. (ม.ป.ป.). *เพลงกล่อมเด็กกับสังคมไทย*. saranukromthai.or.th. สืบค้น 8

พฤษภาคม 2567, จาก

<https://www.saranukromthai.or.th/sub/book/book.php?book=39&chap=>

[2&page=t39-2-infodetail04.html](https://www.saranukromthai.or.th/sub/book/book.php?book=39&chap=2&page=t39-2-infodetail04.html)

